

ДЕЯКІ АСПЕКТИ КОМУНІКАТИВНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ

У статті розглядаються деякі аспекти комунікативного підходу до навчання іноземних мов майбутніх вчителів іноземних мов у контексті реалізації їх професійних знань, умінь та навичок під час практичної професійної діяльності в середніх закладах освіти. Ефективність педагогічної діяльності вчителя залежить від володіння ним іноземною мовою, психолого-педагогічної та методичної підготовки, якості навчальних матеріалів. Підкреслюється, що комунікативний підхід – стратегія, яка моделює реальне спілкування. Виділяються та описуються певні принципи для реалізації комунікативної спрямованості навчання іноземної мови в середніх закладах освіти.

Ключові слова: іноземна мова, комунікативний підхід, комунікативна компетенція, спілкування, вчитель, учень.

Вільне практичне володіння іноземними мовами сприймається як особистісно значуще досягнення людини. Іноземна мова сьогодні в повній мірі виконує свої природні функції як засіб спілкування, взаєморозуміння, дії і взаємодії людей між собою, залучення до іншої національної культури і як важливий засіб для розвитку інтелектуальних здібностей людей, їх логіко-аналітичного мислення на основі аналізу, синтезу, умовиводу, порівняння, узагальнення, різних видів пам'яті для формування мовної компетенції і мовлення з метою оволодіння мовленнєвою компетенцією. Державний освітній стандарт з іноземної мови для середніх навчальних закладів визначає цілі навчання іноземних мов, серед яких (практичної, виховної, освітньої, розвиваючої) практична є основною, оскільки учні набувають певні знання, навички та вміння у практичному використанні іноземної мови, що полягає у здійсненні іншомовного спілкування в усіх видах мовленнєвої діяльності, вирішенні завдань взаєморозуміння і взаємодії з носіями мови, що вивчається, відповідно до норм і традицій культури цієї мови. У сучасному середньому навчальному закладі урок іноземної мови в більшій мірі, ніж урок якоїсь іншої навчальної дисципліни, повинен забезпечити практичне оволодіння предметом, а саме формування в учнів навичок усіх видів мовленнєвої діяльності (усного мовлення – монологічного, діалогічного), розуміння іноземної мови на слух; безперекладного біглого читання, володіння мовними і мовленнєвими одиницями (звуками мовлення, словами і словоформами, словосполученнями і реченнями) на рівні мовленнєвих автоматизмів, тобто вільне і свідоме володіння мовою; вміння розповсюдити володіння всіма видами мовленнєвої діяльності на нові теми та ситуації спілкування, нові форми організації усного і писемного мовного матеріалу, тобто наявність відомого мовного досвіду в галузі іноземної мови, що є також важливо і для загальноосвітньої і виховної роботи з іноземної мови в середніх навчальних закладах. На уроці учні отримують можливість користуватися іноземною мовою в її комунікативній функції. Від ефективності уроку, його змісту, організації і важливості його для учнів залежить справа їх навчання і виховання, оскільки на уроці закладається основа для самостійної роботи вдома, формуються інтереси школяра, визначається напрям діяльності учнів за межами школи.

Система навчання іноземної мови – інформаційна система, побудована на процесах приймання, переробки, зберігання та передачі інформації з метою залучення учнів до іншомовної мовленнєвої поведінки, до іншомовного суспільного досвіду з тим, щоб забезпечити відповідний загальноосвітній рівень для його подальшої самоосвіти. В основі функціонування цієї системи лежить взаємодія компонентів навчального предмета один з одним, з методикою навчання як наукою і з середовищем.

Ефективність уроку іноземної мови в середньому навчальному закладі визначається тим, як учитель володіє своїм фахом (іноземною мовою), його психолого-педагогічною підготовкою, рівнем розвитку науки про мову, психолого-педагогічних наук, методики навчання іноземної мови, яка інтегрує знання, необхідні вчителю для оволодіння професійною майстерністю, якістю навчально-методичних комплексів і технічного обладнання, якими користуються вчителі та учні. Метою навчання іноземної мови на факультетах іноземних мов закладів вищої педагогічної освіти є практичне володіння іноземною мовою, засвоєння її системи та набуття педагогічних умінь здобувачами вищої педагогічної освіти. Практичні цілі навчання іноземної мови у вищому педагогічному закладі полягають у розвитку особистості здобувача вищої освіти як майбутнього вчителя іноземної мови, особистості, характерними рисами якої є готовність до участі в іншомовному міжкультурному спілкуванні і здатність навчати

школярів іноземної мови як засобу спілкування в діалозі культур завдяки оволодінню іноземною комунікативною компетенцією в її професійному варіанті [1].

Якщо порівняти цілі навчання іноземної мови в середньому закладі освіти та у вищому педагогічному закладі, то спільним в них є саме практичне володіння учнями та майбутніми вчителями іноземною мовою, підсилення комунікативної спрямованості цього навчального процесу, формування вмінь і навичок мовленнєвого іноземного спілкування в певних регламентованих рамках, у ситуаціях, що забезпечують виховання та розвиток загального кругозору учнів і здобувачів вищої педагогічної освіти, використання їх власного життєвого досвіду, а також відомостей, які вони отримали під час читання та сприймання на слух іноземних повідомлень. На практиці важливо не переоцінювати прагматичний аспект спілкування, а розглядати його як комунікативно-пізнавальну діяльність, важливим супутнім завданням якого є усвідомлення мовних засобів і оволодіння іноземною мовою як системою. Навчання мови це навчання комунікації, метою якої є здатність ефективно та адекватно використовувати лінгвістичну систему та покладатися на смисл висловлювання. Володіння мовою включає: 1) мовну компетенцію і 2) комунікативну компетенцію – вибір і реалізацію програм мовленнєвої поведінки в залежності від здібностей людини орієнтуватися в ситуації під час спілкування; вміння класифікувати ситуації в залежності від теми, завдань, комунікативних установок, що виникають у комунікантів під час спілкування в процесі адаптації; знання країнознавчого характеру. Отже, комунікативний підхід до навчання іноземної мови, формування комунікативного потенціалу особистості зумовлюють практичну мету навчання – оволодіння іноземним міжкультурним спілкуванням за допомогою формування і вдосконалення комунікативної компетенції, тобто готовності здійснювати міжособистісне, міжкультурне спілкування засобами іноземної мови, а саме з урахуванням соціокультурних норм поведінки і характеру взаємодії партнерів, що належать до різних лінгвокультурних спільнот [2, с. 220.]. Тому в процесі підготовки майбутніх вчителів іноземних мов необхідно звернути особливу увагу на комунікативний підхід до навчання іноземних мов, оскільки він максимально спрямований на наближення навчального процесу до умов реального функціонування мови в міжсуб'єктному або текстовому режимі, адекватний самій природі мови в її когнітивно-комунікативній суті, орієнтований на особистість того, хто навчається, дозволяє створити мотиваційний фон і виробити необхідні навички для оволодіння іноземною мовою як у відносно короткій період навчальний занять, так і для подальшого самоудосконалення, що передбачає повну чи відносну автономність мовця цією мовою [5]. Саме мовленнєва діяльність виступає зараз як загальнодидактична проблема, поза якої не можуть бути вирішені питання освіти та виховання.

Комунікативний підхід, в основі якого лежить положення про те, що формування мовленнєвих навичок та вмінь повинно відбуватися за умов, максимально наближених до тих, які можуть зустрітися в умовах природної комунікації, є зараз загальноновизнаним у методиці навчання іноземної мови. Поява комунікативного підходу в методиці навчання іноземних мов є цілком закономірна, оскільки він у найбільшій мірі відповідає провідним цілям навчання, а також психолого-педагогічним ідеям сьогодення, покладеним в основі методичних положень. Сучасний вчитель іноземної мови повинен не тільки бути лінгвістом, тобто мати глибоку теоретико-лінгвістичну підготовку і мати широкий лінгвістичний кругозір і хорошу методичну підготовку, але й добре володіти відповідною іноземною мовою, розуміти діалогічне та монологічне мовлення на слух будь-якої складності і вільно володіти стилістично диференційованим експресивним мовленням, що уможливило наближення щодо основних показників (ступінь автоматизму, кількість і різноманітність мовних засобів, культура мовлення тощо) до рівня володіння мовою її носіїв, а також бути хорошим мовленнєвим партнером для учнів, створювати в них мотивацію до навчання іноземної мови, сприяти появі в них бажання спілкуватися, ділитися своїми думками та інформацією. Мовленнєве партнерство залежить у значній мірі від комунікативної поведінки вчителя, що також входить в аспект мовленнєвої спрямованості навчання і зумовлено діяльнісним характером спілкування [7].

Зараз існує досить багато праць, пов'язаних з дослідженням проблеми комунікативного підходу до навчання іноземної мови, формуванням іноземної комунікативної компетентності, використанням комунікативного методу навчання іноземної мови. Різними аспектами цієї проблеми займалися І. Бім, В. Бухбіндер, І. Зимня, О. Карп'юк, Я. Колкер, О. Леонт'єв, М. Ляховицький, Е. Малико, Л. Малишевська, Ю. Пассов, І. Плужник, Г. Рогова, В. Скалкін, Н. Складенко, А. Старков, І. Сусов, С. Шатілов, Е. Шубін, G. Brumfit, J. Harmer, K. Johnson, W. Littlewood, K. Morrow, A. Wesley, G. Widdowson та інші, але певні аспекти цієї проблеми, застосування комунікативного підходу в навчанні іноземних мов майбутніх вчителів, а також їх оволодіння цим методом і його використання в практичній діяльності в середньому закладі освіти не знайшли ще достатнього обґрунтування в психологічній, педагогічній та методичній літературі. Ще існує протиріччя між потребою вищої школи в удосконаленні процесу підготовки майбутніх вчителів іноземних мов до іноземного спілкування і недостатнім дослідженням цього питання, на яке необхідно звернути серйозну увагу, оскільки буває так, що випускники факультетів іноземних мов закладів вищої освіти, на жаль, не завжди досконало володіють іноземною мовою, основними професійними вміннями в тій мірі, яка дозволяє їм керувати

навчальним процесом і вибирати правильне рішення в різних ситуаціях педагогічного спілкування (як голова ДЕК на протязі багатьох років у цьому переконалася). Тому увагу треба приділити удосконаленню практичного володіння іноземною мовою, добиватися не лише розширення словникового запасу та загального лінгвістичного кругозору вчителів, але й максимально вільного володіння ними іноземною мовою, подолання того психологічного бар'єру, який заважає вільно спілкуватися іноземною мовою. Важливим напрямом удосконалення роботи з майбутніми вчителями є тісніше поєднання лінгвістичних і методичних знань, перехід від інформативного навчання до творчого.

Одним із шляхів вирішення вищезазначених проблем є зосередження на професійній орієнтації навчання здобувачів вищої освіти; на навчанні усного мовлення; на роботі з лексикою; на проблемі складання та організації навчальних матеріалів. Всебічний аналіз педагогічної діяльності вчителя уможливує уточнення умінь з кожного аспекту професійної підготовки і визначення певної послідовності у їх формуванні. До таких умінь можна віднести подачу навчального матеріалу з урахуванням особливостей певного виду мовленнєвої діяльності; використання різних форм усних висловлювань у відповідності з мовною підготовкою учнів; формування рецептивних видів мовленнєвої діяльності з урахуванням мовної підготовки та загального розвитку учнів. Для цього вчитель повинен мати відповідну мовну підготовку, вміння застосовувати мовні засоби, великий обсяг активного словника, використовувати ефективні форми та методи навчання, що залежить від типу, структури та мети уроку; володіти прийомами індивідуального, парного та групового навчання, вміти взаємодіяти та спілкуватися з учнями, сприяти спілкуванню учнів між собою та взаєморозумінню. Необхідно створювати умови, за яких учні оволодівають іноземною мовою як засобом спілкування: на уроках панує творча атмосфера, учні спілкуються між собою і з учителем, обмінюються думками іноземною мовою, виявляють інтерес до читання текстів і сприйняття на слух різних повідомлень. Щоб уроки іноземної мови мали комунікативний характер, необхідно формувати в учнів мінімум комунікативних умінь, що постійно функціонують і поступово зростають з року в рік і дають можливість вчителеві вести урок виключно іноземною мовою, а учням висловлювати свої думки щодо прочитаного чи прослуханого.

Для реалізації комунікативної спрямованості навчання іноземної мови в середніх закладах освіти вчителеві необхідно спрямовувати свої зусилля на обґрунтування принципів: добору мовного матеріалу для розвитку кожного виду мовленнєвої діяльності; розробки системи вправ, що формують діалогічне та монологічне мовлення; добору мовного матеріалу і розробки системи вправ для аудіювання як одного з найважливіших видів мовленнєвої діяльності; добору мовного матеріалу і розробки системи вправ для безперекладного читання; тематичної організації лексики, призначеної для розвитку навичок усного мовлення; функціонального добору лексичного та граматичного матеріалу для формування всіх видів мовленнєвої діяльності; необхідності ситуативних і комунікативно спрямованих видів вправ для розвитку усного мовлення; усної основи навчання іноземної мови.

Майбутні вчителі іноземної мови повинні бути готовими до створення вправ, завдань та ситуацій, які готують до рішення комунікативних завдань, пов'язаних з їх вирішенням та контролюють рішення комунікативних завдань з метою усунення помилок. Для здійснення цього здобувачам вищої педагогічної освіти необхідно виконувати пізнавальні, виховні та розвивальні завдання, серед яких можуть бути дискусії, навчальні ігри, різні життєві та професійні ситуації. При цьому відбувається розвиток мислення, має місце діалогічне та монологічне мовлення, спонтанне мовлення, тобто має місце реальне спілкування. Отже, комунікативний підхід є спробою уникнути формальних (або традиційних) підходів, які базуються на граматиці і перекладах, і перейти до підходів, за допомогою яких студент використовуватиме мову як засіб спілкування [6, с. 94.].

Успіх навчання також залежить від навчальних матеріалів, що роблять цей процес більш наочним та прогнозованим. Для того, щоб навчання було успішним, ці матеріали повинні відповідати певним вимогам, серед яких врахування сучасних лінгвістичних, психолого-педагогічних та методичних теорій, інноваційних методів навчання, комунікативна спрямованість навчання, взаємопов'язане навчання всіх видів мовленнєвої діяльності з урахуванням особливостей усної та писемної форм навчання, розвиток професійних педагогічних умінь, врахування міжпредметних зв'язків тощо. Своєю чергою, майбутні вчителі іноземної мови повинні, добираючи мовний матеріал, також приділяти особливу увагу застосуванню принципу врахування інтересів учнів і принципу доступності мовного матеріалу у відповідності з віковими особливостями учнів, з урахуванням максимального застосування граматичного та лексичного матеріалу в усному та писемному мовленні учнів.

Таким чином, практичний курс іноземної мови в закладі вищої педагогічної освіти має величезний потенціал, що може сприяти підвищенню рівня професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов. Підготовка майбутнього вчителя іноземної мови будеться на основі використання сучасних знань, методик та інноваційних технологій, серед яких значне місце посідає комунікативний підхід до навчання іноземної мови. Комунікативний підхід – стратегія, яка моделює спілкування, спрямована на створення психологічної та мовної готовності до спілкування, на свідоме осмислення матеріалу і способів дій з ним, а також на усвідомлення вимог до ефективності висловлювання [3]. Після закінчення закладу вищої педагогічної освіти майбутні вчителі іноземних мов повинні розуміти на слух діалогічне та монологічне

мовлення та вільно володіти стилістично диференційованим мовленням. На основі цього та знань з педагогіки, психології, методики тощо, вчителі іноземних мов повинні сприяти посиленню практичного спрямування в навчанні іноземної мови в середніх закладах освіти, використовуючи розумову активність учнів: стимулювати висловлювання учнів, відтворювати комунікативну реальність; розвивати мовленнєві вміння, використовувати активну мовленнєву діяльність учнів як основного фактору оволодіння іноземною мовою та комунікативний характер навчання, спрямований на отримання і передачу цікавої інформації про навколишнє життя, на формування навичок спілкування, комплексний підхід до оволодіння вимовою, граматиною, лексикою в їх єдності. Під час навчання читання, усного мовлення, аудіювання, письма необхідно брати до уваги природу мови та її роль в суспільному житті людини, тобто вчити процесу спілкування засобами мови.

Використані джерела

1. Бориско Н.Ф. Формирование профессионально ориентированной коммуникативной компетенции на практических занятиях по иностранному языку или сколько методики нужно будущему учителю. *Иноземні мови*. 2010. № 2. С. 3–10.
2. Зеленська О.П. Іншомовна міжкультурна комунікація – вимога гуманістично орієнтованої вищої освіти. *Функціональна лінгвістика: сб. науч. работ*. Симферополь, 2012. № 3. С. 218 – 220.
3. Пассов Е.И. Основы коммуникативной методики обучения иностранному общению. Москва, 1989. 276 с.
4. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібник [за ред. О.І. Пометун]. Київ, 2004. 192 с.
5. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: Учебное пособие. Москва, 1998. 256 с.
6. Philips D. Language in schools: From complacency to conviction. London, 1988. 226 p.
7. Van Ek J.A., Trim J.L.M. Wastage, 1990. Strasburg, 1991. 120 p.

Zelenska O.

SOME ASPECTS OF THE COMMUNICATIVE APPROACH IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES TO THE FUTURE TEACHERS OF FOREIGN LANGUAGES

The article deals with analyzing some aspects of the communicative approach in teaching foreign languages to the future teachers of foreign languages in the context of realizing their professional knowledge, skills and habits during their professional activity in schools. The efficiency of the pedagogical activity of teachers depends on their language proficiency, psychological, pedagogical and methodical training, and the quality of academic materials. To achieve it it is necessary to concentrate on the professional orientation of the students, on teaching them oral speech, on working on the vocabulary, on the problem of compiling and organizing the academic materials. After graduating from a higher educational establishment the teachers of foreign languages must understand the oral dialogic and monologue speech and have a fluent proficiency and stylistically differentiated speech. It is stressed that the communicative approach is a strategy that models real communication. Learning a foreign language is learning to communicate and the aim of it is the ability to use the linguistic system effectively and adequately and to rely on the sense of the utterance. Language proficiency includes language competence and communicative competence, that is choosing and realizing the programme of speech behaviour depending on the abilities of people to orientate in the situation during communication, to classify the situations taking into consideration the topic, tasks, communicative policy that appear during communication in the process of adaptation of a speaker, and the knowledge of country-study character. Some principles for realizing the communicative orientation of learning a foreign language in schools are defined and described, among them the principle of choosing the language material for each type of speech activity; the principle of developing the system of exercises that form dialogical and monologue speech; the principles of choosing language material and developing a system of exercises for listening comprehension, and for reading without translation; the principle of the thematic organization of the vocabulary for developing the skills of oral speech; the principle of functional choosing the lexical and grammatical material for forming all the types of speech activity; the principle of the necessity of the situation and communicatively directed exercises for developing oral speech; oral basis of foreign language learning.

Key words: foreign language, communicative approach, communicative competence, communication, teacher, pupil.

Стаття надійшла до редакції 16.03.2018 р.